

helyettesíteni, sőt mi több: erkölcsileg értékes saját élményeinkkel.¹ De honnan vegyük ezeket a felemelő, buzdító tettekét, ha mindazt, amit az emberek többsége a múltban jónak, szépnek, nagyknak tartott, könyörtelenül sutba dobjuk?

*

Ezekben rámutattunk Rein könyvének három jellegzetes tulajdonságára: mindvégig erős német voltára, pedagógiai vonatkozásaira és háborús időszerűségére. Szándékosan mellőztük a hagyományos ismertetések sablonos formáját, mert olyan műről van szó, amelyet gazdag ismeretanyagánál és megtermékenyítő gondolatbőségénél fogva bajos néhány sorban elintézni. Hogy a könyvnek stílusa a tárgy tudományossága ellenére is világos és könnyen érthető, az Reinnél ép olyan természetes, mint az anyagnak mesteri felépítése, és kisebb egységekre való ügyes felosztása, ami az áttekintést felette megkönnyíti. Emellett a szerző számos közbeszótt prózai és költői idézettel igyekszik művét a művelt közönség részére is vonzóvá tenni. Egész benyomásunkat abban foglalhatjuk össze, hogy Reinnak sikerült honfitársait és a német szellem tisztelőit az akaratot és hitet erősítő könyvvel megajándékozni. Mi is tanulhatunk belőle, ha megszívleljük azt, ami ránk tartozik és amire szükségünk van. *Kemény Ferenc.*

A történelmi oktatás a nemzetek szövetsége szolgálatában.

— Megjegyzések Giesswein Sándor cikkére. —

A *Magyar Paedagogiának* 1919 november-decemberi számában a fenti címmel figyelemreméltó dolgozat jelent meg Giesswein Sándor tollából. Ha nem hazánknak egyik legtudósabb főpapjától származnék a közlemény, nem foglalkoznám vele, ámde a szerzőnek kiválósága és tiszteletet parancsoló tudása arra ösztönöz, hogy ne térjek napirendre a dolgozat fölött, hanem nyíltan és világosan kimondjam, hogy legnagyobb részével nem érthetek egyet.

A szerző az első bekezdésben rendkívül elítélő módon nyilatkozik arról a lelkesedésről, amely hazánkban az 1914/18. évi nagy háború megkezdésekor megnyilvánult. Azt szerette volna, ha a «tömegmészárlás» helyett a «szabadság, testvériség és egyenlőség» elve valósult volna meg. Tisztelettel kérdezni bátorodom a tudós szerzőt:

¹ Lásd: *Problem und Gestaltung eines ethischen Unterrichtes*, 2 cikk (*Neue Zürcher Zeitung* 1917 jan. 28., 163. sz. és folyt.).

vajjon mi történt volna Magyarországgal, ha a tömegek 1914 július végén és augusztus elején nem harci lelkesedéssel mentek volna a háborúba, nem énekelték volna szívvel és lélekkel a magyar himnuszot, hanem az elmenetelt megtagadva a szabadság, egyenlőség és testvériség dalát, a Marseillaisét énekelték volna? Azt gondolja talán Giesswein, hogy akkor azonnal elérkezett volna az a nagyszerű pillanat, amikor a népek megértik egymást, és a szerbek, franciák, angolok stb. mind a magyar pacifisták keblére omlóttak volna? Nem hiszem. Aztán meg ha a szabadság, egyenlőség, testvériség útját jelző zászlót követjük, úgy vélem, biztosan eljutunk akár az anarchizmus, akár pedig a kommunizmus megvalósításához.

A cikknek második bekezdéséből csak azzal az eggyel értek egyet, de ezzel aztán nagyon, hogy a tisztességes munkát meg kell becsülni, sőt dicsőíteni kell és úttörőinek szobrot kell emelnünk. Ez tökéletesen igaz, mert a reális életnek valóban szilárd, semmi és senki által meg nem ingatható alapja csak a kitartó, tisztességes munka. Azt azonban feltétlenül tagadnom kell, hogy a hősiekedés ideje elmúlt és hogy a tömegek nevelése meghaladott ideológián épült fel. Azt meg igenis fennen hirdetem, hogy a *polemos epidemios*, akármilyen alapon vizsgáljuk is, megvan, mert ez maga az élet. Ahol küzdelem nincs, ott élet sincs; amely egyén vagy nemzet már nem tud, vagy nem akar küzdeni, feltétlenül elbukik. Bár lett volna a magyar méltó a vitéz magyar névhez 1918 október utolsó napjaiban, ne hagyta volna magát megmételtyezni az internacionalisták pacifizmusa által, akkor egészen bizonyos, hogy nem következett volna el Neuilly és vele szegény, sokat szenvedett és ma is porban sanyargó hazánk lealázása, pusztulása! Amíg két ember él e világon, igenis mindig lesz küzdelem, és nagyon helytelen irányba tereli ifjaink nevelését az a pedagógus, aki ehhez a küzdelemhez nem szoktatja hozzá a reá bízott nemzedéket. Bármennyire hangoztatja is előtte a munka nemességét, ha nem világosítja fel arról, hogy a munka lehetőségét és a termelést erős szívvel és acélos karral meg is kell védeni, nem éri el célját, mert előbb-utóbb elérkezik a munka hanyatlásának, az erősebbek erőszakos beavatkozásának, a tespedésnek, majd a lassú elsovadásnak az ideje.

Sok tekintetben igaza van Giessweinnek, mikor Kropotkin Péter herceg és G. F. Nicolai írásai alapján dicsőíti a kölcsönös segítséget, a társas ösztönöket, az erők összetételét, mert az ember csakugyan társas lény is. Egymásra vagyunk utalva és egymást meg kell becsülnünk. Azonban ne feledjük el, hogy a társadalmat egyének alkotják. Én feltétlenül az individualizmus híve vagyok, mert egyéni élet nélkül semmiféle életműködés nem nyilvánulhat, és az egyén tevé-

kenysége az egyének összességére, a társadalomra is reányomja bélyegét. Ha ezt az álláspontot fogadjuk el, akkor feltétlenül el kell azt is fogadnunk, hogy az egyének saját különös életnyilvánulásai vannak, amelyeket más egyének beavatkozásai ellen megvédeni törekszik. És amint az egyének megvan a maga különleges berendezkedése, ugyanazt látjuk a családban, sőt az államban is. Ez az egyéni élet vezet azután a természetes differenciálódáshoz, amelyet az egyén megőrizni törekszik. Az erők összetétele és a kölcsönös segítség tehát csak akkor érvényesülhet, ha az egyének akár szellemi, akár gazdasági, akár hatalmi szempontból szüksége van rája. Az állam is éppen úgy megvédelmezi a maga egyéni életét, mint az egyes ember, és ösztönszerűen visszautasít a saját egyéni életébe való minden beavatkozást. Ez az elmélet, mely azonban tiszta valóság, már kezdettől fogva kizárja az erőknek feltétlen egyesülését, és a küzdelmet nagyon valószínűvé teszi mindazon esetekben, amikor az egyéni érdekek egymásba ütköznek, vagy egymás útját keresztezik. Az erők egyesítése és a társas életnek túlságos kollektivitása szükségképpen a kommunizmushoz vezet, már pedig ez az emberek között sohasem valószínű meg. Giesswein még ezt is idézi Nicolai művéből: «... a harciasság... a jelenben... épenséggel káros, mert a mai művelt élet az ember önfenntartásának, személyes biztonságának és életföltételeinek védelmét más, sokkal békésebb úton is el tudja érni...» A tudós szerző bizonyosan nem tette volna magáévá Nicolainak ezt a szépen hangzó állítását, ha ismerte volna szegény hazánk békefeltételeit, amelyeket tisztán csak azért kényszeríthettek reánk ellenségeink, mert mi nem állíthattunk jól felszerelt nagy hadsereget ellenük!

Az igaz, hogy a háború az embert az ősi állapotba helyezi vissza. Gazdaságilag nagyon káros volt az immár lezajlott nagy háború is; sok művelődési érték elpusztult miatta, ámde erkölcsi hatása csak látszólag rossz. A legszebb példa rá Magyarország. A háború előtt tangót táncoltunk, férfaink csatos félcipőt viseltek, már a tizenöt esztendő diágyerek is monoklit hordott s nyegle hányivetiséggel itta a «Mummot» éjfél után az olasz, orosz, francia chansonettek társaságában. A háború daliát teremtett a nyegle tácskóból, olyan daliát, aki a pergőtűz borzalmában is nyugodtan adta ki parancsait. Most pedig, amikor a szerencsétlenség ekevasa rettentő mélyen beleszántott nemzetünk és hazánk testébe, olyan gyöngyöket hozott onnan felszínre, amelyekről senkinek sem volt tudomása: a valódi hazaszeretetnek, de nem a szerző szerinti «nemzetközi» hazaszeretetnek, az igénytelenségnek és a nélkülözni tudásnak gyöngyeit. Ha ez az ősi állapot, akkor hálásak lehetünk a háború pusztító démonának. A művelődési értékek elpusztulása megtanított mindnyájunkat dolgozni!

Mi az a nemzetközi hazaszeretet? Nem tudom. Sejttem, mit akar kifejezni e szóval a tudós szerző, de alig hiszem, hogy akadna a mai Magyarországon csak egyetlen egy komolyan gondolkodó és hazánk sorsáért aggódoó egyén, aki csak egy pillanatig is magáévá tenné a nemzetközi hazaszeretet eszméjét. Avagy talán éppen úgy szeressük Clémanceaut, Lenint vagy Rennert, mint Apponyit vagy Horthyt? Talán Csehország iránt éppen olyan meleg érzelmeket érezünk, mint gyászos napokra virradt szegény hazánk iránt? Nem, ez lehetetlen! Ha azt mondotta volna a szerző, hogy a nemzetközi vonatkozásokat ápolnunk kell mindaddig, amíg Magyarország egyéni élete megkívánja, ezt én is elfogadnám.

Arra is van néhány szavam, hogy «a nemzeti történelmek kiemelik saját nemzetüket a többi nemzetek köréből» stb. Nem hiszem, hogy tévedek, ha azt az állítást kockáztatom meg a tudós szerzővel szemben, hogy ez nagyon helyes. Valamint a gyermeknek első és legszentebb kincse az édes anyja, azonképpen a magyar embernek első és legszentebb kincse a magyar haza, az olasznak Olaszország és így tovább. Jaj annak a gyermeknek, aki nem tudja, vagy nem tanulta meg tisztelni édes anyját! Jaj annak a nemzetnek, amely nem igyekszik a saját hazáját e földön mindenekfölött tisztelni és szeretni! Az ilyen nemzet megérett az elsenyvedésre, mert a körülötte leselkedő, nemzetközi hazaszeretettől áthatott hiénák megeszik! Tessék csak visszagondolni 1919 nyarára, amikor a mi szentháromságunk, nemzeti lobogónk a legpiszkosabb sárba tiportatott! Mi lett a vége? Ellenséges megszállás és szétdarabolás! Vajjon megtörténhetett volna-e ez, ha valamennyi magyar ember egyetlen egy táborba tömörül a szent piros-fehér-zöld szín alatt és nagy Zrinyinkkel együtt belekiáltja a világba: «Ne bánts a magyart!» Abban sem hiszem, hogy tévednék, hogy a történelemnek nacionalista irányú tanítását nem egyes, a szerző szerint talán elfogult pedagógusok határozták meg, hanem az hosszú évtizedek és évszázadok természetes, tapasztalati leszűrődése volt. Igenis, csak tanulják meg gyermekeink ezután is Bocskaynak a működését, lelkesedjenek ezután is Mátyás király nagyszerű hadműveletein és a limanovai magyar huszárok páratlan önfeláldozásán! Amíg ilyeneken lelkesedni tudnak, nem félttem sem őket, sem pedig ezt a földre tiport szegény hazámat.

Azt is említi Giesswein, hogy «a történelem előadásának a világszövetség nagy társulását kell előkészítenie». Istenem, ha ez megvalósítható volna! Gyönyörű gondolat, de nagyon is kommunisztikus íze van és a légvárak világába tartozó utópia. Sőt azt is ki merem mondani, hogy a Wilson által kezdeményezett «népek szövetsége» sem lesz állandóan megvalósítható, egyrészt mivel az államok egyéni

életnyilvánulásaira nem lehet mások kényszerzubbonyát ráhúzni, másrészt pedig mivel a népszövetségben a mindenkori hatalmasabbak uralkodnának, és ez már magában rejtegetné az összeütközések csíráját.

Sokat lehetne még elmélkedni a cikkről, de összefoglalásul csak egyet kívánok még odakiáltani a tömegeknek.

Dobjátok el az internacionalista törekvéseket, ne bajlódjatok a nemzetközi társulásnak szépen hangzó, de soha meg nem valósítható utópiájával, hanem tanítsátok meg gyermekeiteket dolgozni és tanítsátok meg őket arra, hogy szeressék, nagyon szeressék ezt az ezer éves szegény Magyarországot és ha aztán azt ismét talpraállították, akkor, de csak akkor tekinthetnek egy kissé kifelé is, arra azonban aggodalmas gonddal vigyázzanak, hogy hazájuk érdekei mindig megvédessenek és hazájuk egyéni életét ne zavarja meg semmiféle külföldi befolyás.

Különösen kérem pedagógusainkat, hogy lehetőleg kerüljék az internacionalizmus szép frázisának hangoztatását; kerüljék pedig különösen most, amikor nekünk, maroknyi magyar népnek a lehető legszorosabban össze kell tartanunk. A magyar nemzeti öntudatnak most van újból való hajnalhasadása, ne rontsuk el ezt a szép hajnalt a nemzetköziség bántó, szürke ködével, amely mögött a nyomorúság és biztos halál rejtőzik.

Gabányi János.

A mennyiségtani dolgozatok pedagógiai értéke.

Kilián Zoltánnak ilyen cím alatt megjelent dolgozatát (Magy. Pæd. XXVIII., 145—8. l.) nem tudom szó nélkül hagyni. A kérdéshez hozzá kívánok szólni nemcsak azért, mert a mennyiségtani dolgozatok értékelésében egészen más az álláspontom, hanem főleg azért is, mert a matematikai oktatás szempontjából igen veszedelmesnek tartanám, ha a cikknek végső következtetése átmenne a tanári közvéleménybe.

Vitatkozni egyáltalában nincs szándékom, bár nem lenne nehéz a cikkírónak mindegyik állítását megcáfolni.¹ Nekem egészen más lévén a tapasztalatom, megkísérlem a kérdést egy kissé más oldalról megvizsgálni s ily módon kimutatni, hogy a mennyiségtani dolgozat a tanítás eredményessége szempontjából feltétlenül szükséges.

Én előbb a házi dolgozatokkal foglalkozom, mert azoknak számbeli túlsúlyuk miatt nagyobb fontosságot tulajdonítok.

¹ Különben maga is megcáfolja az iskolai dolgozat mellett szóló érvek felsorolásával.